22.4.2025

Viite

Lisäselvitys ympäristövaliokunnalle perinnebiotooppien hoitoon liittyvistä haasteista ja toimenpiteistä, joilla perinnebiotooppien hoito turvataan; Kuuleminen 8.4.2025, E 6/2025 vp valiokunnan pyytämät lisäselvitykset.

Ympäristövaliokunnan kokouksessa 8.4.2025 nousi esiin perinnebiotooppien hoidon tilanne. Ympäristöministeriö kiittää ympäristövaliokuntaa lisäselvityspyynnöstä aihekokonaisuuteen liittyen.

Ympäristöministeriö jakaa kansanedustajien huolen perinnebiotooppien tulevaisuudesta. Lähes kaikki perinnebiotoopit on luokiteltu äärimmäisen uhanalaisiksi luontotyypeiksi. Perinnebiotoopeista on tullut uhanalaisia, kun maatalouden rakennemuutoksen myötä luonnonlaidunnuksen määrä on vähentynyt. Perinnebiotooppeihin sisältyy myös EU:n luontodirektiivin tarkoittamia luontotyyppejä, joiden suotuisan suojelutason turvaamiseen Suomi on sitoutunut.

Perinnebiotoopit tarvitsevat säilyäkseen jatkuvaa hoitoa: niittoa ja/tai laidunnusta. CAP-ohjelmaan kuuluvilla maatalouden ympäristösopimuksilla rahoitetaan pääosaa perinnebiotooppien jatkuvasta hoidosta Suomessa. Helmi -elinympäristöohjelmassa ympäristöministeriön rahoituksella tehdään ensisijaisesti peruskunnostuksia pitkään hoitamatta olleilla perinnebiotooppikohteilla sekä kunnostustoimia uhanalaisten lajien turvaamiseksi. Niidenkin jatkohoito perustuu pääosin CAP-ohjelman ympäristösopimuksiin.

Helmi-elinympäristöohjelman toimeenpano ja kehittäminen ovat osa pääministeri Orpon hallitusohjelmaa. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä Helmi-ohjelmasta on perinnebiotooppien osalta tavoitteena nostaa hoidossa olevien perinnebiotooppien pinta-alaa 52 000 hehtaariin vuoteen 2030 mennessä. Tavoite on kunnianhimoinen, ja viimeaikaiset muutokset ympäristösopimuksissa ovat edelleen vaikeuttaneet tavoitteen saavuttamista.

Vuonna 2023 käynnistyneen CAP-ohjelmakauden myötä maatalousluonnon ja maiseman hoitoon tarkoitetut ympäristösopimukset on uusittu. Tämän ohjelmakauden alussa tehdyt, uusiin ohjeistuksiin perustuvat maastokatselmukset ovat johtaneet ympäristösopimuksiin hyväksyttävien alojen merkittäviin vähennyksiin.

On ymmärrettävää, että sopimuksista karsitaan niihin kelpaamattomia aloja, kuten laajoja avokallioita ja talousmetsiä. ELY-keskuksilta ja Metsähallituksen luontopalveluilta tulleiden tietojen mukaan tuen piiristä on paikoin jätetty pois myös luonnon monimuotoisuudelta kannalta erityisen arvokkaita alueita, esimerkiksi karuilla ja vähätuottoisilla alueilla sekä erityisesti saaristossa.

CAP-ohjelman ympäristösopimuksiin ei ole myöskään hyväksytty kaikkia Helmi-ohjelmassa kunnostettuja, asiantuntijoiden arvioimia hoitoon soveltuvia perinnebiotooppialoja.

Mosaiikkimaiset perinnebiotooppialueet ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta hyvin arvokkaita kokonaisuuksia. Sopimuksista ulos jääneillä heikkotuottoisilla kallioisilla, kivisillä ja hiekkapohjaisilla alueilla voi esiintyä pienialaisia niittyjä, kallioketoja tai nummimaista kasvillisuutta, joiden lajisto on riippuvainen laiduneläinten laidunnuksen ja tallauksen aiheuttamasta maanpaljastumista. Myös eläinten lannassa elää useita uhanalaisia lajeja. Mosaiikkimaiset kohteet lisäävät myös usein laiduneläinten hyvinvointia, kun ne voivat valita oleskelupaikkansa sääolosuhteiden mukaan.

Koska luonnonlaitumet muodostuvat usein erilaisten elinympäristöjen mosaiikeista, on maastokatselmusten jälkeen jopa valtakunnallisesti arvokkaiden perinnebiotooppien sisältä tai ympäriltä karsittu aloja ympäristökorvauksesta. Jos tuettavaksi hyväksytty ala on pienentynyt merkittävästi, tuen hakija on päätöksen myötä saattanut luopua koko alueen hoidosta. Tällöin arvokkaimmatkin osat ja kokonaisuudet jäävät hoidotta.

Laidunnuksen loppumisen seurauksena uhkana on vuosien hoitotöissä saavutetun hyödyn menettäminen, ja uhanalaisten ja EU:n luontodirektiivinluontotyyppien heikentyminen. Ympäristöhallinto on tarkentanut linjauksia ELY-keskuksissa Helmi-ohjelmassa tehtävään perinnebiotooppien kunnostustyöhön, jolla voidaan varmistaa, että kunnostetut kohteet soveltuisivat myös CAP-ohjelman ympäristösopimuksen piiriin.

Ympäristöministeriössä on selvityksen alla ympäristösopimusten ulkopuolelle jääneiden arvokkaiden alueiden jatkuvan hoidon rahoittamiseksi erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Ympäristöministeriön kanta on, että täysin uuden ja laajan rahoitus- ja hallintojärjestelmän luominen CAP:n rinnalle ei ole hallinnollisesti järkevää. Uusi tukijärjestelmä loisi tukien hakijan kannalta monimutkaisen sekä työlään rinnakkaisten tukien kokonaisuuden sekä riskin osittain päällekkäisistä tukialueista. Päällekkäiset valtiontuet ovat lähtökohtaisesti kiellettyjä.

Nykyisellä määrärahatasolla Helmi-elinympäristöohjelmassa joudutaan tekemään tarkkaa ja vaikeaa priorisointia eri elinympäristöjen kunnostus-, hoito- ja ennallistamiskohteiden kesken ja lisäpanostukset perinnebiotooppien hoitoon eivät ole mahdollisia. Helmi -elinympäristöohjelmaa rahoitetaan luonnonsuojelun määrärahoista (mom. 35.10.21 ja 35.10.52). Perinnebiotooppien jatkuvan hoidon järjestäminen ja turvaaminen kansallisella rahoituksella edellyttäisi Helmi-ohjelman mittavaa lisärahoitusta edellä mainituilla momenteilla ja rahoitustason varmistamista pitkäjänteisesti.

On huomioitava, että hallinnon henkilöstö- ja muut resurssit vaihtoehtoisten mallien toimeenpanoon ELY-keskuksissa ja Metsähallituksen Luontopalveluissa ovat riittämättömiä. Resursseja tarvittaisiin henkilöstömäärän kasvattamiseksi,

henkilöstön kouluttamiseksi ja mahdollisesti uusien tietojärjestelmien hankintaan (mm. tukien käsittelyyn, hoitosopimusten laatimiseen, maksatuksiin, sopimusten valvontaan ja mahdollisten valvontasanktioiden asettamiseen liittyen). Ympäristöministeriö ei pidä tätä nykyisten resurssien puitteissa mahdollisena, eikä tarkoituksenmukaisena valtion varojen käytön kannalta.

Ympäristöministeriö on talvella 2024 esittänyt yhtenä ratkaisuna CAP-suunnitelman muutosta Suomen CAP-suunnitelman seurantakomiteassa. CAP-ohjelman ympäristökorvauksen mahdollistaminen myös mosaiikkimaisten kohteiden hoitoon (esimerkiksi luonnonlaidunten määritelmää uudelleen tarkastelemalla tai Viron mallin mukaisesti) tai korotettuna tukitasona saarikohteille ja muille etäisille kohteille, voisi tässä tilanteessa olla muihin vaihtoehtoihin verrattuna kustannustehokas ja yksinkertainen ratkaisu.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat sitoutuneet sujuvoittamaan perinnebiotooppien hoitoon liittyvää yhteistyötä hallinnon ja sidosryhmien kesken osana Helmi-ohjelman valtakunnallista perinnebiotooppien hoidon koordinaatioryhmää sekä alueellisia työryhmiä. Yhteistyön sujuvoittamisella pyritään ennaltaehkäisemään muun muassa lainsäädännön tulkintoihin liittyviä epäselvyyksiä ja tietokatkoja sekä lisäämään yhteistyötä ympäristö- ja maataloushallinnon välillä valtakunnallisella ja alueellisella tasolla. Helmi-ohjelman valtakunnallinen perinnebiotooppien hoidon koordinaatioryhmä ja alueelliset työryhmät toimivat aktiivisesti ja hyvässä yhteishengessä, mutta ryhmien vaikutuskeinot mm. perinnebiotooppien hoidon rahoituskeinoihin ja CAP-reunaehtoihin ovat rajalliset.

Lisätiedot:

Erityisasiantuntija Martina Reinikainen, ympäristöministeriö

martina.reinikainen@gov.fi